

ผัสสะสู่สภาวะจิต: จินตภาพใหม่จากคติความเชื่อดงล้านนา*

Senses to a State of Mind: New Imagery from Beliefs of Tung Lanna

¹เปศล อัครปรมิตชัย และ ทิพวรรณ ทังมั่งมี

¹Pesol Usavaporamitchai and Tipawan Thungmhungmee

¹คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

¹Faculty of Fine Arts, Chiang Mai University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Pesolhbm@gmail.com

บทคัดย่อ

ผัสสะสู่สภาวะจิต: จินตภาพใหม่จากคติความเชื่อดงล้านนา เป็นผลงานวิจัยสาขาศิลปะและการออกแบบด้านล้านนาสร้างสรรค์ เป็นสัญลักษณ์ใหม่จากดุง หรือ ธง หลากหลายรูปแบบ รูปทรง ขนาด สี ลวดลาย วัสดุ และสัญลักษณ์ของสัตว์ ที่เป็นตัวแทน ความโลภ โกรธ หลง สติ เช่น จระเข้ ตะขาบ นางมัจฉา เต่า เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา เนื้อหาและรูปแบบของดุงล้านนา ที่เกี่ยวข้องกับตำนานเรื่องเล่าเหนือจริงและคติความเชื่อเรื่องกรรมในพุทธศาสนา เพื่อสร้างสรรค์จินตภาพใหม่จากตำนานเรื่องเล่าของดุงล้านนา และคติความเชื่อเรื่องกรรมในพุทธศาสนาให้สัมผัสได้จริง ในรูปแบบศิลปะจัดวางและศิลปะปฏิสัมพันธ์ ใช้วิธีการศึกษาทบทวนวรรณกรรม และลงพื้นที่เก็บข้อมูลสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างกับผู้รู้ ช่างพื้นบ้านหรือสล่า เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ออกมาเป็นภาพร่างต้นแบบ และนำไปสร้างสรรค์ผลงานจัดแสดงนิทรรศการที่เน้นการใช้วัสดุพื้นบ้านร่วมกับวัสดุสำเร็จรูปสมัยใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ได้ผลงานศิลปะจัดวาง 2 ส่วน แบ่งเป็นเรื่องราวกุศลกรรม และอกุศลกรรม แทนความหมายเรื่องความกตัญญู ความโลภ ความโกรธ ความหลง สติ กรรมและวิบาก โดยวิเคราะห์และสรุปแยกส่วนเรื่องการตีความเชิงสัญลักษณ์ตามจินตนาการ และความจริจรูปธรรมที่สัมผัสได้จากการรับรู้ รูป รส กลิ่น เสียง ในผลงานศิลปะ ผลการวิจัยพบว่าจากการศึกษาที่มาของดุงล้านนา ทำให้สามารถสร้างประสบการณ์ที่แตกต่างของดุงล้านนาในบริบทงานศิลปะ และพบว่าเมื่อผู้ชมเกิดการปฏิสัมพันธ์ที่มากกว่าการมองเห็นจะส่งผลให้เกิดการบรรจบกันระหว่างความจริงของวัตถุ และความเชื่อเรื่องดุงล้านนาร่วมกับจินตนาการของผู้ศึกษา นำไปสู่การรับรู้สภาวะจิตที่สงบ ผ่อนคลาย กตัตถิ หรือกระตุ้นเร้า ที่ช่วยสร้างความน่าสนใจให้กับเรื่องราวของดุงล้านนาในอดีตและจินตนาการความเชื่อร่วมสมัยในปัจจุบัน

คำสำคัญ: พหุประสาทสัมผัส; สภาวะจิต; คติความเชื่อ; ดุงล้านนา; ศิลปะจัดวาง

Abstract

“Senses to a state of mind: new imagery from beliefs of Tung Lanna” is the research work in the field of creative Lanna art and design. 'Tung' or flag in various forms, shapes, sizes, colors, patterns, materials, and animal symbols (representing greed, hatred, delusion, mindfulness) such as crocodile, centipede, maccha (half fish/half human), turtle, and so on. The study aimed to investigate the history and background, content, and style of Tung Lanna myths related to surreal myths and Buddhist beliefs about *kamma* in order to create new imagery from Tung Lanna myths that could be experienced through installation and interactive art. The study used literature review and collected data by using unstructured interviews with scholars and local craftsmen (*sala*) in order to analyze and synthesize the data into a prototype sketch and produce creative exhibition works that focused on the use of local materials with modern readymade materials. From the study, it was found that there are 2 parts of installation art work including *kusala-kamma* (wholesome action) and *akusala-kamma* (unwholesome action), which represent gratitude, greed, hatred, delusion, mindfulness, *kamma*, and *vipāka* (consequences of actions). This was accomplished by analyzing and categorizing symbolic interpretations based on imagination and tangible reality as perceived through the perception of figure, taste, smell, and sound in art works. According to the research findings, Tung Lanna's background has resulted in a variety of Tung Lanna experiences in the context of art. When audiences interact in ways other than seeing, realities and objects converge. Tung Lanna beliefs, combined with the researcher's imagination, have resulted in a perception of a mind that is calm, relaxed, under pressure, or motivated, making Tung Lanna stories more interesting in the past and contemporary beliefs as in today.

Keywords: Multisensory; State of Mind; Belief; Tung Lanna; Installation Art

บทนำ

ในวัฒนธรรมล้านนา ได้แบ่งการใช้งานตุ้กล้านนาในพิธีกรรมเป็น 2 ประเภท คือ ตุ้มที่ใช้ในงานมงคล และ ตุ้มที่ใช้ในงานอวมงคล โดยเกิดจากความเชื่อทางวัฒนธรรมประเพณี และพุทธศาสนา หล่อหลอมให้เกิดรูปทรงของตุ้ม ที่แตกต่างกันไปตามการใช้งานทางความเชื่อและพิธีกรรม ที่แสดงออกผ่านการกระทำหรือกรรม ที่ให้ผลลัพธ์ทางการรับรู้ไปถึงระดับจิตวิญญาณ ตุ้มจึงมีความสำคัญในการนำไปใช้ประกอบพิธีกรรมตามจารีตประเพณีที่บรรพชนได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา หากทำไม่ถูกจารีตชาวล้านนาจะเรียกว่า ชีต จะเกิดสิ่งไม่ดีหรือความเป็นอวมงคลกับตนเองและสังคมส่วนรวม หรือผู้ทำพิธีจะมีอันเป็นไปดังกล่าว ดังนั้น ตุ้กล้านนาแต่ละประเภท ข้อแต่ละขนาดแต่ละสีจึงมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ตามขนบประเพณีเพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามแต่พิธีกรรม (Khemmuk, 2010) โดยตุ้มจะมีลักษณะรูปทรงหรือวัสดุในการประดิษฐ์ที่แตกต่างกันไปตามพิธีกรรม ตุ้มที่ใช้ในงานพิธีกรรมมงคล ประกอบด้วย ตุ้มไชย ตุ้มตัวเป้ง หรือตุ้ม 12 นักษัตร ตุ้มพญาฮอย หรือ ตุ้มไส้หมู ตุ้มซาววา ตุ้มค่าคิง ตุ้มเจตีย์ทราย ตุ้มกระด้าง ตุ้มผ้าทอ ตุ้มพระบฏ ตุ้มกฐิน ตุ้มพระเจ้าสิบชาติ ตุ้มโยช่อน้อย ใช้สำหรับงานเฉลิมฉลอง งานสืบชะตา หรือถวายเป็นพุทธบูชา (ตุ้มทำบุญ) กันเพศภัยอันตราย โดยแบ่งการใช้งานตามแต่พิธีกรรม เป็นต้น ตุ้มที่ใช้ในงานอวมงคล งานดำ ประกอบด้วย ตุ้มแดง ใช้สำหรับปัก

บอกตำแหน่งที่เคยเกิดอุบัติเหตุและมีผู้เสียชีวิตและใช้ทำพิธีสูตรถอนดวงวิญญาณ ดวงสามทาง ดวงขนนางผวน ดวงอ่างคน ดวงก้าง ใช้สำหรับนำหน้าขบวนแห่ศพ ดวงเหล็กตุงตองใช้สำหรับวางหน้าโลงผู้เสียชีวิตหรือใช้ประกอบกับงานตั้งธรรมหลวงก็ได้ ซึ่งตุงและข้อบางประเภทสามารถใช้งานได้ทั้งสองพิธีกรรม เป็นต้น (Phrapalad Chatuporn Vajiranano and Boonsriton, 2020) โดยจุดมุ่งหมายในการสร้างตุงล้านนายังคงมีความเหมือนกัน ดังนี้ 1) เพื่อเป็นพุทธานุชา ชาวล้านนามีการใช้ตุงถวายเป็นพุทธานุชามานานแล้ว ด้วยความเชื่อว่าการถวายตุงนั้นเป็นการสร้างกุศลให้แก่ตนเอง ทั้งยังได้อุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งผู้ถวายจะตั้งจิตอธิฐานเอ่ยนามระลึกถึง กล่าวคือ ตุงเป็นสื่อกลางระหว่างโลกมนุษย์ นรกและสวรรค์ ใครที่ถวายตุงหากตายไปแล้วตกนรกก็จะได้ขึ้นสวรรค์ 2) ประดิษฐ์ตุงล้านนาเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองศาสนสถาน ศาสนวัตถุ หรือสิ่งที่เป็นสาธารณะ ประโยชน์ เช่น สะพาน เป็นต้น เพื่อประกาศให้คนทั่วไปได้รู้ว่าสถานที่นั้นมีงานเฉลิมฉลอง นั่นเอง 3) เพื่อใช้ในพิธีกรรม เช่น พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ พิธีสูตรถอน พิธีสืบชะตา เป็นต้น โดยเชื่อว่าตุงบางประเภทสามารถที่จะขจัดปัดเป่าเภทภัยต่างๆได้ 4) เพื่อใช้เทศกาลต่างๆ อาทิ งานปอยหลวง งานทอดกฐิน ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเกี่ยวกับคนตาย พิธีขึ้นท้าวทั้งสี่ ฯลฯ ซึ่งตุงที่ใช้จะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามแต่ละพื้นที่เช่นกัน (Phrapalad Pongsiri Putthiwatso, 2020)

ตุงล้านนา จึงมีประเด็นสัมพันธ์ในแง่มุมของประเพณีและพิธีกรรม การดำรงอยู่ของชีวิตและจิตวิญญาณหลังความตาย เป็นสื่อกลางที่ผูกโยงเรื่องกิเลส กรรม วิบาก อาณิสสผลบุญ และบาป เรื่องการมีอยู่จริงของนรก สวรรค์ เป็นสัมพันธ์ภาพของมนุษย์กับพุทธศาสนา และสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์กับการเปลี่ยนแปลงของเวลาและยุคสมัย เพราะตำนานเรื่องเล่า กับรูปแบบของตุงล้านนามีทั้งแบบดั้งเดิม แต่งเติม และผสมผสานขึ้นใหม่ อีกทั้งตุงล้านนาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบัน ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าพลวัตทางสังคมที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อตุงล้านนา แต่ยังคงมีข้อดีที่ซ่อนอยู่ในเชิงการสืบสานแบบวัฒนธรรมร่วมสมัยในสังคม ที่สามารถอยู่ควบคู่กันได้ในพื้นที่ของความเข้าใจในวัฒนธรรมเก่าผสมผสานวัฒนธรรมร่วมสมัย รวมไปถึงการสร้างสรรค์ใหม่ในพื้นที่ทางศิลปะ ทำให้เกิดการพัฒนาเปลี่ยนรูปลักษณ์ สร้างรูปแบบวัฒนธรรมและการรับรู้ใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นโดยสิ่งดั้งเดิมไม่สูญหายไป

การผสมผสานคุณค่าของภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เข้าถึงเยาวชนรุ่นใหม่ ผู้ศึกษาจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการการรับรู้แบบพหุประสาทสัมผัส (Multi-Sensory) ร่วมกับเทคโนโลยีทางแสง สี เสียง เป็นตัวกระตุ้นส่งต่อไปสู่อารมณ์ความรู้สึกเชิงบวกหรือเชิงลบ ในรูปแบบศิลปะจัดวาง (Installation Art) และรูปแบบการให้ผู้ชมมีส่วนร่วมตอบสนองกับผลงานศิลปะ (Interactive Art) ผู้ศึกษาจึงได้ตั้งสมมติฐานว่า หลักการสัมผัสรับรู้ที่หลากหลายจะเป็นจุดเริ่มต้นในการเข้าใจความหมายและซาบซึ้งถึงอารมณ์ความรู้สึกในผลงานศิลปะได้มากกว่า ทั้งนี้การสร้างงานศิลปะจะต้องผ่านกระบวนการตีความทางทฤษฎีสัญวิทยา (Semiology) ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลคือตัวศิลปินเอง ไปจนถึงระดับพหุวัฒนธรรมเพื่อสร้างการรับรู้ถึงความหมายที่จะสื่อสารกับผู้ชม

สัญวิทยาของเพียร์สมีย์ 3 ชุด ประกอบด้วย รูปประติมากรรม (Icon) เป็นสัญลักษณ์ที่มีความชัดเจนในตัวเอง ดรรชนี (Index หรือ Seme) เป็นสัญลักษณ์ที่เป็นตัวบ่งชี้ร่องรอย หรือสิ่งที่ปรากฏขึ้น สามารถยืนยันการมีอยู่ของบางสิ่งบางอย่างได้ โดยส่วนหนึ่งอ้างอิงกับวัตถุหรือสิ่งที่เคยเกิดขึ้นมาก่อน สัญลักษณ์ (Symbol) เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงวัตถุผ่านนัยยะบางอย่าง เกี่ยวข้องโดยตรงกับการตีความ (Interpretant) จะสื่อความหมายได้หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับความเข้าใจและเงื่อนไขที่ถูกกำหนดไว้ ดังนั้นสัญลักษณ์นี้จึงเป็นสัญลักษณ์ที่มีลักษณะหรือนัยยะ ของการสื่อสารที่ซับซ้อนกว่า รูปประติมากรรม หรือ ดรรชนี (Wasinsontorn, 2015) สามารถเชื่อมโยงสัญลักษณ์ได้จากการทำบุญในรูปแบบต่างๆ ที่ทางวัดในพุทธศาสนาได้กำหนดให้สอดคล้องกับความเชื่อ เรื่องกรรม และผลของกรรม เกิดการปฏิบัติในเชิงสัญลักษณ์ เช่น การพนมมือ การรักษาศีล การให้ทาน

การรวบรวมสมาธิ และการอโหสิกรรม ที่จะบ่งบอกถึงอานิสงส์ผลบุญและผลบาปที่ได้รับจะส่งต่อไปถึงภพภูมิ ข้างหน้า ดังนั้น ทฤษฎีสัญญะวิภาษมีความสอดคล้องในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะทุกรูปแบบ ที่อาศัย องค์ประกอบจากรูปประติมากรรม ดรรชนี สัญลักษณ์ และองค์ประกอบศิลป์ ที่ใช้สื่อ และทัศนธาตุทางศิลปะในการ ถ่ายทอดความหมายบางอย่างทั้งทางตรง ทางอ้อม และการสร้างความหมายใหม่ เพื่อให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจ ตามแต่ประสบการณ์ ร่วมกับการคิดและจินตนาการของศิลปิน

ในขอบข่ายของผลงานวิจัยสาขาศิลปะและการออกแบบด้านล้านนาสร้างสรรค์ ความจำเป็นของการ สร้างสรรค์สุนทรียภาพที่แตกต่างไปจากเดิมและกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดการรับรู้ต่งล้านนาในมิติใหม่ ที่ให้อารมณ์ ความรู้สึกร่วมสมัยมากขึ้น จึงเป็นสิ่งสำคัญในการต่อยอดทางศิลปวัฒนธรรมและพัฒนานวัตกรรมต้นแบบของ ผลงานศิลปะและความคิดเฉพาะตน ผู้ศึกษาจำเป็นต้องใช้จินตนาการนามธรรมที่มาจากตำนานคติความเชื่อต่ง ล้านนา และความเป็นรูปธรรมในการใช้ต่งล้านนาจากวัสดุพื้นถิ่นร่วมกับวัสดุสำเร็จรูป สร้างสรรค์ชิ้นใหม่เป็น งานศิลปะร่วมสมัย (Contemporary Art) เพื่อให้ผู้ชมผลงานได้ใช้รูปแบบการรับรู้ทั้ง 6 ด้าน ประกอบการ กระตุ้นสัมผัสด้านการมองเห็น (Sight) รูปแบบ รูปทรง แสง สี และลวดลาย ซึ่งเป็นสัมผัสรับรู้แรกที่มีผลต่อ ความรู้สึก และส่งผลต่ออารมณ์ และเชื่อมโยงกับการรับรู้อื่นๆ เช่น การได้ยิน (Hearing) การได้กลิ่น (Smell) การรับรสชาต (Taste) การสัมผัส (Touch) และการเคลื่อนไหวของร่างกายขณะชมผลงาน (Movement) เป็นต้น เพื่อนำไปสู่การเข้าถึงความรู้สึกที่แตกต่างของสุนทรียะความงามและคุณค่าจากตำนานเรื่องเล่า ต่งล้านนาในมุมมองและรูปแบบของการให้ความหมายใหม่ ที่ยังคงเชื่อมโยงกับคติความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งเทคนิค ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับผลงานศิลปะจัดวาง (Installation Art) และศิลปะปฏิสัมพันธ์ (Interactive Art) ในการใช้ทัศนธาตุทางศิลปะสำหรับกระตุ้นการรับรู้ให้ผู้ชมงานศิลปะได้เป็นส่วนหนึ่งกับผลงาน ที่สามารถรับ ประสบการณ์จริงจากพื้นที่ (Perception of a Space) เพราะเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษา วิจัยในเรื่องนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา เนื้อหาและรูปแบบของต่งล้านนา ที่เกี่ยวข้องกับตำนานเรื่องเล่า เหนือจริงและคติความเชื่อเรื่องกรรมในพุทธศาสนา
2. เพื่อสร้างสรรค์จินตภาพใหม่จากตำนานเรื่องเล่าของต่งล้านนา และคติความเชื่อเรื่องกรรมใน พุทธศาสนาให้สัมผัสได้จริง ในรูปแบบศิลปะจัดวางและศิลปะปฏิสัมพันธ์

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ (Art Creative Research) ใช้วิธีการศึกษาและเก็บข้อมูลในรูปแบบ สหวิทยาการ (Interdisciplinary research) ทั้งในด้านของศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่น ความเชื่อ และนวัตกรรมทาง ศิลปะร่วมสมัยที่นำมาตีความหมายใหม่ โดยนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาและนำเสนอผลงาน สร้างสรรค์ศิลปะ ประกอบด้วยระเบียบวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาภาคเอกสาร และภาคสนาม เรื่องประวัติความเป็นมา รูปแบบอัตลักษณ์ที่โดดเด่น และตำนานเรื่องเล่าเหนือจริงของต่งล้านนาที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อเรื่องกรรมและความศรัทธาใน พุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวคิดทฤษฎี สัญญะศาสตร์ พหุประสาทสัมผัส และศึกษาผลงานสร้างสรรค์ ศิลปะร่วมสมัย (Contemporary art) ศิลปะจัดวาง (Installation art) ศิลปะปฏิสัมพันธ์ (Interactive Art)

โดยนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาภายใต้ขอบเขตด้านเนื้อหาเป็นแรงบันดาลใจและสังเคราะห์เป็นผลงานศิลปะ ที่เชื่อมโยงกับคติความเชื่อเรื่องกรรมของพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การเก็บข้อมูลในรายละเอียดของ ตุงล้านนา ในการศึกษาครั้งนี้ ได้จากการสัมภาษณ์ตัวอย่างบุคคลผู้ให้ข้อมูล ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) อย่างไม่จำกัดจำนวนจนกว่าจะได้ข้อมูลครบถ้วน จากบุคคลผู้มีความเกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์ตุงล้านนา ในภาคเหนือ ซึ่งประกอบด้วย ครูผู้สอนวิธีการประดิษฐ์ สล่าพื้นบ้านหรือช่างพื้นถิ่น นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้าน ตุงล้านนา ตลอดจนประชาชนที่เคยมีส่วนร่วมในการใช้ตุงล้านนาในการประกอบพิธีกรรม หรือทำกิจกรรมในช่วงงานประเพณีที่สำคัญ ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอสารภี อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา 1) แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม การบันทึกภาพถ่าย การบันทึกภาพร่างลายเส้น 2) การสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม 3) การสัมภาษณ์ไร้โครงสร้าง

ขั้นตอนที่ 5 รวบรวมข้อมูลภาคเอกสารและภาคสนาม

ขั้นตอนที่ 6 วิเคราะห์ตำนานเรื่องเล่าจากคติความเชื่อของตุงล้านนา ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องกุศลกรรม และอกุศลกรรม

ขั้นตอนที่ 7 สังเคราะห์ข้อมูลเป็นภาพร่างต้นแบบ โดยการเลือกสรรส่วนที่สำคัญ คือเรื่องราวตำนานความเชื่อของตุงล้านนาที่เกี่ยวข้องเรื่องกรรมในพุทธศาสนา ที่สามารถให้ความหมายคติความเชื่อของตุงในทางที่เป็นกุศลกรรม และอกุศลกรรม ร่วมกับหลักการพุทธประสาทสัมผัส รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ให้แสดงผลเป็นรูปธรรม ใช้สัญลักษณ์หรือองค์ประกอบจากวัสดุบางส่วนที่เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของเรื่องราวตุงชนิดนั้น มาเป็นแรงบันดาลใจสร้างความหมายใหม่ตามจินตนาการ สร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัยในรูปแบบผลงานศิลปะจัดวาง และศิลปะปฏิสัมพันธ์ ให้ผู้ชมได้มีส่วนร่วมกับผลงานในรูปแบบศิลปะจัดวาง และศิลปะปฏิสัมพันธ์ โดยให้ผู้ชมมีส่วนร่วมในผลงาน

ขั้นตอนที่ 8 สร้างสรรค์ผลงานศิลปะจัดวางตามภาพร่างต้นแบบ และติดตั้งผลงานศิลปะในพื้นที่ที่กำหนดไว้ ณ หอศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 9 เผยแพร่ผลงานศิลปะโดยการจัดแสดงนิทรรศการ และจัดพิมพ์แผ่นพับสู่จิตใต้สำนึกองค์ความรู้

ขั้นตอนที่ 10 สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผล

ผลการวิจัย

ผลงาน “ดวงจิตแห่งการปกป้อง” (Protection Spirits)

ภาพที่ 1 ผลงานดวงจิตแห่งการปกป้อง

ภาพที่ 2 ผลงานดวงจิตแห่งการปกป้องและผู้ชม

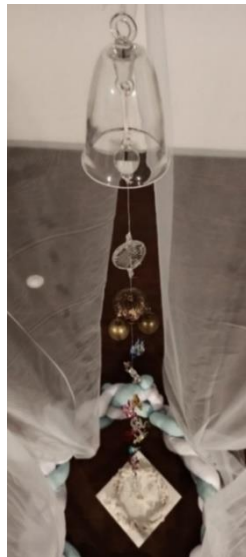
ภาพที่ 3 แท่งแก้วใสปริมน้ำบนทรายขาว

ภาพที่ 4 ฟันฝ้ายดินกาพรมน้ำหอมและโมบายหยดน้ำ

ภาพที่ 5 สัญลักษณ์ปฏิสัมพันธ์

ภาพที่ 6 กระดิ่งลม

ภาพที่ 7 ผู้ชมปฏิสัมพันธ์สั่งกระดิ่ง
และโมบาย 12 นักชั้ตร

ภาพที่ 8 ผู้ชมปฏิสัมพันธ์กับกองทรายขาว

ภาพที่ 9 ผู้ชมวาดลวดลายบนทรายขาว

การวิเคราะห์สัญลักษณ์ผลงาน ดวงจิตแห่งการปกป้อง

ผ้าโปร่งหรือผ้าตาข่าย สร้างการรับรู้ด้วยการสัมผัสและการมองเห็นและการพลั่วไหวของผ้าเปรียบกับลมที่มองไม่เห็น ถอดความหมายจากความเชื่อเรื่องกรรมในการอุทิศบุญกุศลให้แก่ผู้ที่ตนเองศรัทธา สิ่งสัมผัสไม่ได้ด้วยตาแต่จึงเน้นเรื่องความสูงและความยาวของรูปทรง มีรูปแบบคล้ายกับการปกกลดของพระธุดงค์ ทอดยาวสูงขึ้นไปเช่นเดียวกับความยาวของชายตุง ความขุ่นใสของผ้าตาข่ายเหมือนอาณาเขตที่ได้รับการห่อหุ้มปกป้องจากสิ่งรอบตัว

กระดิ่งลม สร้างการรับรู้ด้วยเสียงและการสัมผัส โดยเปรียบเทียบกับเรื่องราวของพายุที่พัดไขว่ของแม่กาเผือกทั้ง 5 ฟอง ไปตกในที่ต่างกัน และแทนความหมายการส่งสัญญาณบอกให้รับรู้ถึงการบูชาส่งไปถึงผู้รับ

กลี้นดอกบัว ดอกพุด และดอกมะลิ สร้างการรับรู้ด้วยกลิ่นและการสัมผัส แทนผู้เลื่อมใสศรัทธาพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ให้เติบโตใหญ่ เสมือนมารดาปกป้องดูแลบุตรให้ปลอดภัย สร้างการรับรู้ด้วยกลิ่น ช่วยทำให้รู้สึกผ่อนคลาย ปรับสภาวะอารมณ์ให้จิตใจสงบ เชื่อมโยงความหมายเกี่ยวกับพุทธศาสนา ความบริสุทธิ์ และมารดา

หมอนเกลียวใยสังเคราะห์และพื้นฝ้าย สร้างการรับรู้ด้วยการสัมผัสถึงความนุ่ม สำหรับพักผ่อนให้ผู้ชมผลงานที่เข้าไปนั่งสัมผัสกับหมอนใยสังเคราะห์ และสัมผัสพื้นฝ้ายตึงกา ที่เชื่อมกับกระดิ่งลม และพื้นฝ้ายม้วนหนาที่รายล้อมรอบ เปรียบไฟประทีปที่จุดประกายคือปัญญาของมนุษย์

กองทรายสีขาวและสัญลักษณ์แก้ว 12 นักษัตร สร้างการรับรู้ทางการมองเห็น การสัมผัส และความรู้สึกถึงความละเอียดของทรายขาวและพื้นผิวแก้วใส แทนเจดีย์ทรายที่เป็นต้นกำเนิดของดวงจิตขนาดเล็กจากสัญลักษณ์ 12 นักษัตรที่บริสุทธิ์ เป็นคติความเชื่อของชาวล้านนาตั้งแต่โบราณ ซึ่งเชื่อกันว่าก่อนที่ดวงวิญญาณจะมาปฏิสนธิในครรภ์มารดาจะมีสัตว์ประจำนักษัตร หรือชาวล้านนาเรียกกันว่า “ตัวเป้ง” นำดวงวิญญาณมาพักไว้ที่พระธาตุเจดีย์ หรือเรียกกันว่า “ชูธาตุ” เมื่อถึงเวลาดวงวิญญาณจะย้ายไปสถิตอยู่ที่กระหม่อมของผู้เป็นบิดาเพียง 7 วัน จากนั้นจึงเคลื่อนเข้าสู่ครรภ์มารดา และเมื่อเสียชีวิตลง ดวงวิญญาณก็จะกลับไปสถิตอยู่ที่พระธาตุเจดีย์เดิมที่เคยจากมา

การจำแนกความหมายขององค์ประกอบสัญลักษณ์ทั้งหมดในผลงานดวงจิตแห่งการปกป้อง จึงเป็นการประกอบการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้าที่อยู่ภายใต้ผลงานแต่ละชิ้น โดยใช้ตำนานเรื่องเล่าตูล้านนาเป็นสื่อในการตีความหมายของกุศลกกรรมในมุมมองของผู้ศึกษา โดยแบ่งออกเป็นสองประเด็นหลักคือได้ตีความสัญลักษณ์จากตำนานแม่กาเผือกและพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ตามคติความเชื่อเรื่องกรรมในพุทธศาสนา และได้สร้างปฏิสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการกำเนิดของดวงจิตเล็กๆ และการปกป้องจากมารดา ความรู้สึกสงบ เกิดสติ และความผ่อนคลายที่สัมผัสได้จริง

ผลงาน “วัฏวนสรรพสัตว์ในจิตใจ” (The cycle of creatures in mind)

ภาพที่ 10 ผลงานวัฏวนสรรพสัตว์ในจิตใจ (ทางเข้า)

ภาพที่ 11 อุโมงค์จระเข้สีดำทำจากสแลน

ภาพที่ 12 ถ่านและซ็อกโกแลตเหรียญ

ภาพที่ 13 ตุงตะขาบทำจากตุงผ้าและตุงใยสีแดง

ภาพที่ 14 เสาคู่ตะขาบทำจากตุงสามหางสีแดง

ภาพที่ 15 หมอนนางมัจฉาและตุ๊กใส่หมุสะทอนแสง

ภาพที่ 16 ตุ๊กเต่าลูกโป่งและตุ๊กตัวเป้ง

ภาพที่ 17 ลูกอมเยลลี่ในแก้วใส (ภายในตุ๊กเต่า)

ภาพที่ 18 ที่เป่าฟองสบู่ (ภายในตุ๊กเต่า)

การวิเคราะห์สัญลักษณ์ผลงาน วิงวนสรรพสัตว์ในจิตใจ

ผ้าโปร่งหรือผ้าตาข่ายและไม้ไผ่สร้างเป็นรูปทรงของกำแพงเขว่งกต สร้างการรับรู้ด้วยการสัมผัสและการมองเห็น โดยถอดความหมายจากคำว่ากฐิน ที่แปลได้สองความหมายคือไม้สะดึงทรงกลมสำหรับซึ่งผ้า และการทอดกฐินที่แปลว่าการถวญผ้ากฐินแก่ภิกษุสงฆ์ นำมาสร้างความหมายใหม่แบบผสมผสานคือ เป็นพื้นที่ของจิตใจ ภายในสังสารวัฏ หรือวิงวนแห่งการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิต่างๆของสัตว์โลก วิงวนจึงมีความหมายสอดคล้องกับกามคุณ 5 คือความยินดีในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ซึ่งสอดคล้องกับผลงานศิลปะจัดวางชุดที่ 2 ที่ใช้ประสาทสัมผัสของผู้ชมในการมองเห็น การรับรส การได้กลิ่น การสัมผัส และการเคลื่อนไหวเชื่อมโยงกับกิเลสตามแนวทางพุทธศาสนา ความขุ่นใสของผ้าเป็นอาณาเขตที่ลางเลือนเหมือนการทบทวนความตั้งอยู่ของตัวตนที่พร่ามัวและไม่จีรังยั่งยืน

สัญลักษณ์จระเข้ ตะขาบ นางมัจฉา เต่า สร้างการรับรู้ด้วยการสัมผัสและการมองเห็นและการได้กลิ่น แทนความหมายปรีชาธรรมจากกิเลส กรรม วิบาก ความโลภ ความโกรธ ความหลง และความหวง มาจากตำนานชาดกของตุ๊กกฐิน จระเข้เป็นตัวแทนความโลภ มีที่มาจากเรื่องราวของเศรษฐีซึ่งเหนียวหวงสมบัติจึงเกิดเป็นจระเข้เผ่าสมบัติ และให้ภรรยานำสมบัติเดินทางไกลไปทอดกฐินที่วัด ก่อนจระเข้สิ้นใจตายจึงให้ภรรยาวาดรูปจระเข้บนธงหรือตุ๊ก เพื่อใช้เดินแห่ขบวนทอดกฐินแทน บางตำนานว่าสัตว์ต่างๆ เช่นเต่า ตะขาบ นางมัจฉา พวกนี้ร่วมขบวนทอดกฐินไปด้วย บางตำนานเปรียบเทียบจระเข้เป็นดาวนำทางเพื่อส่องทางไปถวายกฐิน ตะขาบ สัตว์มีพิษเปรียบตั้งความโกรธที่อยู่ในหัวใจคอยเผาจิตใจ มีที่มาจากเรื่องราวของพ่อค้าถูกโจรปล้นขาดกรรม ด้วยความโกรธจึงเกิดเป็นตะขาบ การนำตุ๊กตะขาบไปปักเพื่อระบุว่าวัดนี้มีคนมาจองกฐินแล้ว สัญลักษณ์นางมัจฉา สะท้อนถึงเสน่ห์แห่งความงาม ขวนให้หลงไหลเคลิบเคลิ้ม ตัวแทนหญิงสาว หมายถึง

ความหลง และยังมีความเชื่อว่า อาณิสสจากการถวายผ้าแก่พระภิกษุสงฆ์จะส่งผลบุญให้มีรูปโฉมงามน่าหลงใหล แต่ สัตว์ที่มีกระตองแข็งคอยคุ้มกันป้องกันภัย ความหมายเมื่อวัดปักตุงรูปเต่า เพื่อแสดงให้รู้ว่าวัดนี้ทอดกฐินเรียบร้อยแล้ว เป็นความหวังเปรียบดั่งบ้านที่มีเจ้าของแล้ว

ผู้ศึกษาได้นำ 4 สัญลักษณ์ จากเรื่องเล่าจากตำนานตุงกฐิน ที่มีคติความเชื่อหลากหลายมุมมอง มาสร้างขึ้นใหม่ในรูปแบบตามจินตนาการจากวัสดุพื้นถิ่นและวัสดุสำเร็จรูป เช่น โคร่งไม้ไผ่ กระดาษสา หมอนผ้า ตุงผ้า ตุงกระดาษ สีสะท้อนแสง ไฟแบล็คไลท์ และกลิ่นน้ำหอม ลูกโป่ง เป็นต้น สร้างเป็นรูปทรงประติมากรรมจัดวาง 4 ชั้น ดังนี้

อุโมงค์กระเชื่อดำ เป็นชั้นที่ 1 ภายในวังวน ภายในประกอบด้วย วัสดุ ตุงผ้า ถ่าน สแตน และเหรียญทองทำจากช็อกโกแลต แสดงถึงความโลภภายในปากของกระเชื่อดำ

ตุงตะขาบและอาวุธปืน เป็นชั้นที่ 2 ภายในวังวน ที่ถูกพันด้วยไหมพรม เส้นฝ้ายและตุงใยสีแดง แสดงถึงความหมายสืบเนื่องจากความโลภที่นำมาสู่ความรุนแรงในรูปลักษณะของความโกรธและอาวุธสงคราม

หมอนนางมัจฉา เป็นชั้นที่ 3 ภายในวังวน เน้นให้เกิดผัสสัมผัสนุ่ม โดยใช้วัสดุผ้าและใยสังเคราะห์ และสีสันจากหลอดลายดอกไม้ของหมอน ตุงไส้หมูสีสะท้อนแสงกับไฟแบล็คไลท์ สร้างบรรยากาศทางความลุ่มหลง

ลูกโป่งเต่า เป็นชั้นที่ 4 ภายในวังวน แทนความหมายของสติและความกลัว ที่อยู่ภายในวังวนของจิตใจ หากควบคุมไม่ได้หรือมากเกินไป อาจทำให้ลูกโป่งแตกจากการกระทำของมนุษย์

ตุง 12 นักษัตร เป็นแกนกลางชั้นที่ 5 ภายในวังวน เปรียบเสมือนทุกสรรพชีวิตที่มีปีเกิดประจำตนเองตามปีนักษัตรต่างๆ เชื่อมโยงความหมายการเวียนว่ายตายเกิดไม่จบสิ้น

น้ำหอม น้ำหวาน และเยลลี่หลากสี อยู่ภายในแกนกลางชั้นที่ 5 สร้างการรับรู้ด้วยกลิ่นจากดอกไม้ กลิ่นน้ำหอมที่ช่วยเพิ่มเสน่ห์ความลุ่มหลงให้กับมนุษย์ กลิ่นและรสชาติความหวานของน้ำหวานและเยลลี่หลากสี เปรียบดังความรู้สึกล้นหลั่งตามสุนทรีย์ในจินตนาการจากนางมัจฉา

ที่เป่าฟองสบู่ อยู่ภายในแกนกลางชั้นที่ 5 สร้างการรับรู้ด้วยการมองเห็น การสัมผัสและการได้กลิ่น สุนทรีย์ภาพที่เกิดจากกิเลสในดวงจิต เปรียบดังฟองสบู่ที่ล่องลอยคงอยู่เพียงชั่วคราวและหายไปตามแรงลม

การจำแนกความหมายขององค์ประกอบสัญลักษณ์ทั้งหมดในผลงานวังวนสรรพสัตว์ในจิตใจ จึงสร้างการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้าที่อยู่ภายใต้ผลงานแต่ละชิ้น โดยใช้ตำนานเรื่องเล่าตุงกฐิน กระเชื่อดำ ตะขาบ นางมัจฉา เต่า เป็นสื่อในการตีความหมายของอกุศลกรรมในมุมมองของผู้ศึกษา โดยแบ่งออกเป็นสองประเด็นหลักคือได้ตีความสัญลักษณ์ของความโลภ โกรธ หลง และสติ ตามคติความเชื่อเรื่องกรรมในพุทธศาสนา และได้สร้างสิ่งกระตุ้นเร้าประสาทสัมผัสให้ผู้ชมเกิดความรู้สึก อึดอัด ตื่นเต้น ความน่ากลัว และความน่าหลงใหล

องค์ความรู้ใหม่

จากการสร้างสรรค์จินตภาพใหม่ให้สัมผัสได้จริงในรูปแบบศิลปะจัดวางและศิลปะปฏิสัมพันธ์ ที่เปิดพื้นที่ให้ผู้ชมได้เข้ามามีส่วนร่วมปฏิสัมพันธ์กับผลงานศิลปะจึงให้ประสบการณ์ใหม่ และกระตุ้นความสนใจที่มีต่อตุ๊กตาล้านนา และได้องค์ความรู้ใหม่เรื่องการเชื่อมโยงระหว่างตำนานเหนือจริงจากตุ๊กตาล้านนาด้วยความจริงที่รับรู้ได้จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 โดยทำการผสมผสานจินตนาการจากตุ๊กตาล้านนา + ตำนานเรื่องเล่า + กรรม + ทฤษฎีสัญญาและพุทธประสาทสัมผัส + ศิลปะจัดวางและศิลปะปฏิสัมพันธ์ = สามารถสร้างสัญลักษณ์และสุนทรีย์ภาพใหม่จากอกุศลกรรม อกุศลกรรม ที่กระตุ้นการรับรู้และจินตนาการให้แก่ผู้ชมผ่านผัสสะทั้ง 5 รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส และการเคลื่อนไหว ทำให้ผู้ชมผลงานเกิดความสนใจ เข้าใจและเกิดการตั้งคำถามต่อแนวคิดของตุ๊กตาล้านนา ที่มีผลต่ออารมณ์ความรู้สึก ผ่อนคลาย อึดอัด และกระตุ้นเร้าได้มากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ได้ทราบประวัติความเป็นมา เนื้อหาและรูปแบบของตุ่งล้านนา ได้ทราบตำนานเรื่องเล่าเหนือจริงและคติความเชื่อเรื่องกรรมในพุทธศาสนา ทั้งนี้เพราะตุ่งล้านนามีเรื่องเล่าที่เป็นกุศโลบายให้มนุษย์ทำสิ่งที่ดีละเว้นความชั่ว เกิดการปฏิบัติในเชิงสัญลักษณ์ เช่น การประดิษฐ์ตุ่งล้านนา การถวายตุ่งเป็นพุทธบูชา การใช้ตุ่งในงานเฉลิมฉลอง ในพิธีกรรมสูตรถอนดวงวิญญาณ การพนมมือ การรักษา ศิล การให้ทาน การรวบรวมสมาธิ และการ ที่จะบ่งบอกถึงอานิสงส์บุญและผลบาปที่ได้รับจะส่งต่อไปถึง ภพภูมิข้างหน้า เป็นการสร้างชุดความเชื่อเหนือจริงให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ไปจนถึงความตาย ภายในชุมชน โดยการสืบสานภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมจะช่วยกลมเกลียวจิตใจให้ประณีตและดีงามไปพร้อมกัน ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องการมีอยู่ของภพภูมินรกสวรรค์และจิตวิญญาณ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramaha Krisana Woradhammo, Namketand and Sinthunok (2021) ที่ได้ข้อสรุปสภาพความเชื่อเรื่องบุญ-บาปของชาวพุทธในเทศบาลเมืองเพีย พบว่า 1) เชื่อในเรื่องบุญ-บาป บุญ คือ การทำความดี ส่วนบาปคือ การทำความชั่ว 2) เชื่อเรื่องสวรรค์นรก ทำความดีตายไปย่อมเกิดในสวรรค์ทำความชั่วจะต้องถูกลงโทษในนรก 3) เชื่อกฎแห่งกรรมในศรัทธา 4) เชื่อในหลักพุทธธรรม ทำดี ละเว้นชั่ว มีผล 4 ด้าน คือ 1) ด้านจิตใจ ยึดมั่นในพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งทางใจ ทำบุญใส่บาตร ทำให้สุขใจ เมื่อทำชั่ว ทำให้ทุกข์ใจ 2) ด้านร่างกาย เติบงาม นุ่งสมาธิทำให้ร่างกายแข็งแรง ผิวพรรณสดใส รักษาโรค 8 การปฏิบัติธรรมจะก้าวหน้า 3) ด้านปัญญา พึงเทศน์สวดมนต์ ไหว้พระ ทำให้ทราบหลักธรรมนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ 4) ด้านสังคม บุรณะวัด เกือบขยะ กวาดถนน บริจาคเลือด บริจาคผ้าขาวทอศพ โรงศพ และสวดส่งการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ

ความเชื่อเรื่องกรรมในทางพุทธศาสนา ที่ผสมผสานกับพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวล้านนา โดยการถวายตุ่งเป็นพุทธบูชามีความเชื่อว่าเป็นการสร้างกุศลให้แก่ตนเอง และอุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ตุ่งจึงเป็นสื่อกลางระหว่างโลกมนุษย์ นรกและสวรรค์ คนที่เคยทำกรรมชั่ว เมื่อตายไปวิบากกรรมจะทำให้ไปเกิดในภพภูมินรก แต่ถ้าหากก่อนตายได้ถวายตุ่งเป็นพุทธบูชาก็จะหลุดพ้นจากวิบากกรรมได้ (Phrapalad Pongsiri Putthiwatso, 2020) มีความสอดคล้องกับบทความวิชาการเรื่อง นรกและสวรรค์กับความเชื่อของเยาวชนในปัจจุบัน ของพระครูปริยัติธรรมวงศ์ ได้จำแนกข้อมูลนรก-สวรรค์ออกเป็น 3 ระดับคือนรกสวรรค์หลังตาย นรกสวรรค์ที่อยู่จิตใจ นรกสวรรค์แต่ละขณะจิต ซึ่งพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญและจำแนกไว้ในเรื่องภพภูมิ ระดับจิตใจและปัญญา แต่ยังคงไว้ซึ่งแนวทางที่สามารถปฏิบัติตามเพื่อเข้าถึงธรรมได้จากคำกล่าวที่ว่า เมื่อสภาพจิตของเราดีอยู่ในระดับที่สูงขึ้นไปแล้ว ถ้าจิตเราประณีตจนรักความบริสุทธิ์ รักธรรม และต้องการให้ธรรมแผ่ไป โดยไม่ต้องห่วงเรื่องนรก-สวรรค์ที่ใช้ชุกกันอยู่ ก็สามารถอยู่ด้วยกันได้ด้วย ความดี ขั้นนี้ถึงธรรมแล้ว (Phrakhrupariyattammawong, 2013)

ซึ่งผู้ศึกษามีความเห็นว่ ในทางพุทธศาสนา การมีอยู่ของนรก-สวรรค์และธรรมะยังคงมีการจำแนกหลายระดับขึ้นไปอีก แต่ก็ยังไม่ม้งานวิจัยที่สามารถพิสูจน์ความเชื่อจากตำนานเหนือจริงเรื่องอานิสงส์จากการถวายตุ่งเป็นพุทธบูชาจะช่วยใหหลุดพ้นจากวิบากกรรมชั่วในนรกได้ แต่สามารถกล่าวถึงจิตใจที่ประณีตในการทำสิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นการให้ข้อคิดการนำหลักศาสนาไปประยุกต์ใช้ระหว่างคติความเชื่อเรื่องกรรมทางพุทธศาสนาและการประพฤติปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน ให้รับรู้ถึงความเป็นจริงของชีวิตกับความเชื่อได้เป็นอย่างดี

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าได้จินตภาพใหม่จากตุ่งล้านนา เป็นผลงานศิลปะจิตตาวง และศิลปะปฏิสัมพันธ์ 2 ชุด คือ ดวงจิตแห่งการปกป้อง และวงวนสรรพสัตว์ในจิตใจ ทั้งนี้เพราะจากการศึกษาประวัติความเป็นมา รูปแบบ และตำนานเรื่องเล่า ทฤษฎีสัญวิทยา ในการออกแบบสัญลักษณ์ การเลือกใช้วัสดุ

ที่มีผลต่อการรับรู้ โดยศิลปะถือเป็นการสื่อสารผ่านภาษาอีกรูปแบบหนึ่งที่ใช้สัญลักษณ์อาจจะได้แก่ ภาพ ภาษารหัส สัญลักษณ์ เครื่องหมาย ความหลากหลายของความหมายภายในระบบภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ความเป็นจริงร่วมกับความคิดและจินตนาการของศิลปิน ทำให้ผู้ศึกษาสามารถสร้างสรรค์สัญลักษณ์จากตำนานพญากาเผือกและพระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ และสัญลักษณ์จากตำนานตุงกฐิน โดยแบ่งเรื่องราวออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคแรกคือความกตัญญู ให้เกิดความรู้สึกสงบ ผ่อนคลาย และอภิสถาปัตยกรรม คือความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้เกิดความรู้สึกอึดอัดหรือถึงกระเด็นร้าว โดยการเลือกใช้ผลงานศิลปะจัดวางและศิลปะรูปแบบ ปฏิสัมพันธ์ ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ตามหลักการเรียนรู้ผ่านพหุประสาทสัมผัส โดย Treichler (1967) ได้กล่าวถึงการประยุกต์ใช้ความรู้เกี่ยวกับ Multisensory learning ได้กล่าวไว้ว่าคนส่วนใหญ่เรียนรู้และจดจำได้เพียง 10% จากการอ่านเพียงอย่างเดียว 20% จากสิ่งที่ได้ยินเพียงอย่างเดียว 30% จากสิ่งที่เห็นเพียงอย่างเดียว 50% จากสิ่งที่เห็นและได้ยิน และสูงสุดถึง 70%-90% จากสิ่งที่พูดและลงมือกระทำสิ่งนั้น (Juthaphakdikul, 2015) และ (Treichler, 1967) จึงทำให้ผู้ชมผลงานสามารถรับรู้ถึงความเป็น ความจริงรูปธรรมจากตำนานเรื่องเล่าเหนือจริงของตุงกฐิน เมื่อผู้ชมเกิดการปฏิสัมพันธ์ครบรอบด้านจะ ส่งผลให้เกิดการบรรจบกันระหว่างความจริงของวัตถุ และความเชื่อเรื่องตุงกฐินาร่วมกับจินตนาการของ ผู้ศึกษา โดยผู้ชมมีสิทธิ์ในการตีความหมายตามประสบการณ์ ความคิดและความรู้สึกผ่านจิตใจของตนเอง ซึ่งถือเป็นการเปิดพื้นที่ทางความคิดและความรู้สึกที่หลากหลายจากผลงานศิลปะร่วมสมัย ซึ่งมีความสอดคล้อง กับงานวิจัยเรื่องการจำแนกประเภทศิลปะจัดวางในไทย โดยทฤษฎีของมาร์ค โรเซนทอล กล่าวถึงหลักทฤษฎีนี้ เป็นการการจัดวางเต็มพื้นที่ที่ประกอบไปด้วย 2 ลักษณะคือ 1) จัดวางเต็มพื้นที่ว่าง: ตื่นตาตื่นใจ (Filled - Space Installation: Enchantments) และ 2) จัดวางเต็มพื้นที่ว่าง: แปลงโฉมจัดฉาก (Filled - Space Installation: Impersonations) เป็นการสร้างเสน่ห์ความน่าสนใจให้กับพื้นที่ว่าง ทำให้ประหลาดใจ หรือทำให้พื้นที่ ดูน่าพิศวง ตื่นตะลึง น่ากลัว หรืออาจเป็นพื้นที่แห่งความฝันร้าย เล่นบทบาทปลอมที่ไม่ใช่ความจริงของบุคคล นั้นหรือศิลปินผู้สร้างงาน ศิลปินที่สร้างผลงานในลักษณะนี้จะเข้าไปจัดการพื้นที่เปลี่ยนแปลงบรรยากาศของ ห้องหรือพื้นที่เดิมให้มีสภาพเปลี่ยนแปลงไปตามที่ศิลปินต้องการ โดยการปกปิดอำพรางพื้นที่เดิมซึ่งอาจมีการ สร้างต่อเติมขึ้นใหม่จากผลงานของศิลปินที่มีลักษณะสร้างสภาพแวดล้อมใหม่จากจินตนาการที่ผ่านกระบวนการ ทางความคิดของศิลปินแล้ว ผลงานลักษณะนี้มักมีผลกับผู้ชมในทางความรู้สึกที่เปลี่ยนแปลง อาจมีลักษณะ เป็นจัดวางเฉพาะที่ (Site - Specific) หรือไม่ก็ได้ โดยสิ่งสำคัญศิลปินต้องมีความสามารถที่จะใช้ผลงานร่วมกับ สภาพแวดล้อมนั้นน่าไว้วางใจ หรือสะกดผู้ชมให้ได้ (Sodamak, 2020) ผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่าการนำหลักการ ศิลปะจัดวางที่สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ชมได้มาใช้ในการสร้างสรรค์งานศิลปะในครั้งนี้ สามารถนำเรื่องราว ศิลปวัฒนธรรมมาพัฒนาตีความใหม่และถ่ายทอดมุมมองใหม่ที่น่าสนใจและเข้าถึงได้มากขึ้น

สรุป

เรื่องราวของตุงกฐินาจากตำนานพญากาเผือกและพระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ ได้ถูกเพิ่มเสริมเข้ามา จากตำนานดั้งเดิมที่บอกเล่าเรื่องอานิสงส์ผางประทีป การเชื่อมโยงประวัติความเป็นมา ตำนานเรื่องเล่า รูปแบบของตุงกฐินาแบบดั้งเดิม มีความสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องวิบากกรรม การมีอยู่ของนรกสวรรค์และ จิตวิญญานหลังความตาย จุดมุ่งหมายของการสร้างตุงกฐินาที่ใช้ในงานพิธีกรรมมงคลและอวมงคลจึงเป็นไป ในทิศทางที่สัมพันธ์กับความเชื่อทางจิตวิญญาน การถวายเป็นพุทธบูชาที่มีความเชื่อว่าเป็นการสร้างกุศล ให้แก่ตนเอง และอุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ตุงจึงเป็นสื่อกลางระหว่างพื้นที่โลกมนุษย์ นรก และสวรรค์ ซึ่งนำไปสู่การตีความหมายใหม่จำลองพื้นที่ระหว่างความจริง ความเชื่อ และจินตนาการ และ จำแนกสัญลักษณ์ใหม่จากตุงกฐินาจากตำนานพญากาเผือกและพระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ และสัญลักษณ์จาก

ตำนานตุงกฐิน โดยแบ่งเรื่องราวออกเป็น กุศลกรรมคือความกตัญญู ความสงบ ผ่อนคลาย และอกุศลกรรม คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง และได้นำไปสู่การสร้างสรรคผลงานศิลปะจัดวางและศิลปะปฏิสัมพันธ์ 2 ชุด คือ ดวงจิตแห่งการปกป้อง และวัฏวนสรรพสัตว์ในจิตใจ ผลของการเลือกใช้ผลงานศิลปะจัดวางและศิลปะปฏิสัมพันธ์ ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ทำให้ผู้ชมผลงานสามารถรับรู้ถึงความเป็นความจริงรูปธรรมจากตำนานเรื่องเล่าเหนือจริงของตุงกฐินนา เมื่อผู้ชมเกิดการปฏิสัมพันธ์ครบรอบด้านจะส่งผลให้เกิดการบรรจบกันระหว่างความจริงของวัตถุ และความเชื่อเรื่องตุงกฐินาร่วมกับจินตนาการของผู้ศึกษา โดยผู้ชมมีสิทธิ์ในการตีความหมายตามประสบการณ์ ความคิดและความรู้สึกผ่านจิตใจของตนเอง ซึ่งถือเป็นการเปิดพื้นที่ทางความคิดและความรู้สึกที่หลากหลายจากผลงานศิลปะร่วมสมัย

ผัสสะสู่สภาวะจิต: จินตภาพใหม่จากคติความเชื่อตุงกฐินนา เป็นผลงานวิจัยสาขาศิลปะและการออกแบบด้านล้านนาสร้างสรรค์ ได้จัดแสดงนิทรรศการผลงานศิลปะ 2 ชุด “ดวงจิตแห่งการปกป้อง” และ “วัฏวนสรรพสัตว์ในจิตใจ” แทนความหมายของกุศลกรรมและอกุศลกรรม คือ ความกตัญญู ความโลภ ความโกรธ ความหลง สติ กรรมและวิบาก เชื่อมโยงกระบวนการทำงานทางศิลปะกับประเด็นการวิเคราะห์คติความเชื่อจากตุงกฐินนา และคติความเชื่อเรื่องกรรมในพุทธศาสนาเข้าไว้ด้วยกัน โดยตอบโจทย์วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพื่อศึกษาและสร้างสรรค์จินตภาพใหม่จากคติความเชื่อตุงกฐินนาให้สัมผัสได้จริง ในรูปแบบศิลปะจัดวางและศิลปะปฏิสัมพันธ์ โดยผู้ศึกษานำมาตีความหมายทางสัญลักษณ์ให้แตกต่างไปจากตุงกฐินนาเดิม และถ่ายทอดจินตนาการสู่สาธารณะอย่างเป็นรูปธรรม โดยคัดสรรสื่อวัสดุแทนความหมาย เพื่อนำไปสร้างสรรค์ผสมผสานรูปลักษณะของตุงกฐินาชิ้นใหม่ ที่เชื่อมโยงผู้ชมผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ให้ได้รับรู้ประสบการณ์ใหม่จากความเชื่อ ความจริง และจินตนาการ ในพื้นที่ของศิลปะร่วมสมัย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยการศึกษาและสร้างสรรค์ตามวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1. มหาวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐทางเทศบาล และผู้ที่สนใจงานศิลปะ สามารถนำองค์ความรู้ไปพัฒนาต่อยอด เรื่องการบูรณาการข้ามศาสตร์และการประยุกต์ใช้ผลงานสร้างสรรค์ด้านภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมล้านนา และเทคโนโลยี ให้เกิดคุณค่าสุนทรียภาพทางความงาม และสร้างมูลค่าด้านศิลปวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว เพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่เกิดความสนใจที่จะนำตุงกฐินาพัฒนาร่วมกับยุคสมัยต่อไป

1.2. เทคนิคการบูรณาการระหว่างศิลปวัฒนธรรมและสื่อเทคโนโลยี จำเป็นต้องศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับการเลือกใช้สื่อวัสดุที่เหมาะสมกับเรื่องราวและเนื้อหาที่เข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน คัดสรรกลั่นกรอง และตีความหมายเชิงสัญลักษณ์ตามมูลเหตุของข้อมูลและทัศนคติร่วมจินตนาการของผู้สร้างสรรค์ โดยเปิดพื้นที่ให้ผู้ชมผลงานศิลปะเข้ามามีส่วนร่วมกับผลงาน จะช่วยให้ผู้ชมเกิดความสนใจและได้รับประสบการณ์ที่มากกว่าการมองเห็นเพียงอย่างเดียว ซึ่งช่วยให้ผลงานสามารถก้าวข้ามขีดจำกัดเฉพาะทางของตนเองและผสมผสานกับศาสตร์อื่นๆ เพื่อสร้างหนทางความเป็นไปได้ใหม่ๆให้กับศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย

2. ข้อเสนอแนะหัวข้อประเด็นเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1. แดกแขนงองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาตุงกฐินนา นำไปต่อยอดทางการศึกษาศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ ที่หลากหลาย เพื่อสร้างผลงานวิจัยแบบบูรณาการและผลงานศิลปะร่วมสมัย

2.2 นำศิลปวัฒนธรรมล้านนา และศิลปะร่วมสมัย ร่วมกับแนวทางพุทธศาสนาสัมผัสและสื่อเทคโนโลยี ต่อยอดเป็นผลงานวิจัยนวัตกรรมทางศิลปวัฒนธรรมล้านนาสร้างสรรค์ ที่บูรณาการกับแนวทางศิลปะบำบัดและเทคนิคการแพทย์

References

- Juthaphakdikul, N. (2015). Learning Through Multiple Senses. *Encyclopedia of Education Faculty of Education, Srinakharinwirot University*, (50), 63-68.
- Khemmuk, Y. (2010). *Chor and Tung: The Art of Faith Local Wisdom*. Chiang Mai: Chiang Mai Rajabhat University.
- Office of Buddhism Promotion and Social Services. (2017). *The Dharma Riddle of Tung Kathin*. Mahachulalongkornrajavidyalaya University Retrieved October 7, 2019, from <https://dcd.mcu.ac.th/?p=1730>
- Phramaha Krisana Woradhammo, Namketand, S. & Sinthunok, B. (2021). An Analytical Study of the Belief of Merit-De Merit in Buddhism towards the Way of Buddhist Life in Mueangpia Sub- district Municipality Kutchap District, Udonthani Province. *Journal of Modern Learning Development*, 6(4), 271-284.
- Phrapalad Chatuporn Vajiranano & Boonsriton, P. (2022). Tung Lanna: Buddhist Symbols. *Journal of Buddhist Arts*, 4(1), 1-16.
- Phrapalad Pongsiri Putthiwatso. (2020). The Name of the Zodiac that Appears in Tung Lanna. *Journal of Graduate MCU KhonKaen Campus*, 7(1), 78-94.
- Phrakhrupariyattammawong, (2013). Hell and Heaven and the Beliefs of Today's Youth. *Dhammathas Academic Journal*, 12(2), 91-105.
- Sodamak, C. (2020). A Theory of the Classifications of Thailand's Installation Art by Mark Rosenthal. *Journal of Fine and Applied Arts, Khon Kaen University*, 13(1), 142-157.
- Srimuang, C. (2016). *Making Merit with Tung: A Unique Offering of Lanna*. [web blog]. Retrieved October 20, 2018, from <https://superstitionsite.wordpress.com/?s=ทานตุง>
- Treichler, D. G. (1967). *Are You Missing the Boat in Training Aids?*. Film and Audio-Visual Communications, Interlibrary Loan Indiana University. Vol. 1, 14-16, 29-30, 48.
- Wasinsoontorn, N. (2015). *Semilogy and Signification Concepts*. [web blog]. Retrieved October 20, 2018, from <http://johnnopadon.blogspot.com/2015/10/semiology-and-signification.html>
- Wutthaisong, W. (2021). *Tung*. Arts and Cultural Center Khon Kaen University. Retrieved January 11, 2022, from <https://cac.kku.ac.th/cac2021/1-16/>